

1976-7

§ 81-87

Pokračování ze seš. č. 13.!

76-81 vzkříšení, život, smrt, negentropie

760704-1

(81) (1) (Slatinice, 4. 7. 76 odpoledne.)

Při Honzově a Martinově (Š.) návštěvě ve Slatinicích (26. 6.) mne Martin žádal o objasnění, resp. krátký výklad několika témat, z nichž jedno je „vzkříšení“. Bylo sice domluveno, že pošle svou „otázku“ poněkud rozšířenou a upřesněnou, ale rozmýšlím si to už předem.

Již v prorocké tradici, ale ještě více u Ježíše a pak vůbec v křesťanství má význačné místo skutečnost života. Již prorok to formuluje: předložil jsem dnes tobě život i smrt, volíš tedy život (). Ježíš sám o sobě prohlašuje: Já jsem ta cesta, pravda i život. Slibuje vodu života, po níž už nikdy nebude nikdo žíznit. Atd. Nu a tento život dostává ránu, po níž se hroutí; a tou ranou je smrt. Vztah mezi životem a smrtí však není tak jednoduchý a samozřejmý, jak by se nám na první pohled mohlo zdát. Už velmi brzo na rovině čistě biologické dochází k nejpozoruhodnějšímu sepětí života a smrti. Povšimněme si toho blíže.

Život sám je cosi vysoce nepravděpodobného. Nevzniká lehko ani jednoduše; dodnes nevíme, jak bychom mohli život uměle „sestrojit“. A teď si představme, že jednou vzniklý a existující organismus sice žije, ale je ustavičně ohrožen smrtí, která může přijít z každé strany a v každém okamžiku. A zase je zapotřebí čekat, až za mimořádně příznivých okolností (jinak o tom zatím nedovedeme mluvit) vznikne zase nový život, nový živý organismus, který je ovšem zase tak strašně ohrožen, že zanedlouho je zase zachvácen smrtí. A tady život dělá se smrtí první kompromis, jakousi první „úmluvu“. Živý organismus sice zanikne, ale nevznikne mrtvola, nýbrž organismy dva. A smrti se ovšem dostane také, což jejího jest: oba nové organismy (a pak čtyři, osm, nepřehledná řada organismů) jsou vystaveny týmž nebezpečím, a protože jich je čím dál tím více, také případů smrtí a tedy i mrtvolek je čím dál víc. Ale ačkoliv smrt na tom vydělává, pro život to je obrovský zisk: nemusí čekat ohromnou dobu na příznivé okolnosti; jednou je tady a vesele se rozmnožuje. Že tisíce, milióny, myriády organismů hynou? Nevadí; vždy tady zůstávají některé, schopné se rozdělit a rozmnožit.

Ale životu tohle nestačí, podstatou života není překonat jednu překážku a uspokojit se získanými pozicemi; život je spjat s touhou nově a nově ví-

těžit nad dalšími překážkami. Život nechce pouze přežít a trvat, ale chce jít výš, chce být dokonalejší, chce dosahovat nových a nových úrovní. A aby se mohl zdokonalovat, k tomu už nestačí se jenom rychle rozmnožovat, aby byly nahrazeny „přirozené“ úbytky, a jenom tak překonávat smrt, čelit smrti; zdokonalení znamená lepší schopnosti smrti čelit – a organismy nezdokonalené jsou proto vystaveny nebezpečím víc než zdokonalené. Život se zdokonaluje na účet těch ještě nezdokonalených organismů; jde výš za tu cenu, že dává smrti napospas ty méně povedené, slabší, méně schopné. Život už neobětuje své „děti“ pouze tím, že jejich množstvím zvyšuje pravděpodobnost zasažení terče, ale přistrkává některé ze svých méně vybavených dětí smrti blíž; zakalkulovává smrt do své ekonomie; potřebuje ke své cestě na vyšší úrovně, k cestě za větší dokonalostí, aby ty méně schopné, méně dokonalé organismy vyklidily pole, aby ustoupily, aby „nebránily“ vývoji a pokroku vpřed. To je další, druhý kompromis, nepochybně ještě snadnější a také problematičtější, na první pohled pochybnější. Ale životu se to vyplácí. Řádění smrti je jaksí usměrněno; hynutí méně schopných sami nepomáhají ti schopnější. Smrt už není jen zakalkulována, stává se přímo nástrojem života. Život si ze smrti vytváří svůj prostředek, něco, co mu slouží (i když za stále větších obětí). Každý organismus je sice vydán dříve nebo později smrti všanc, ale může být oželen, neboť tady vyrůstají nejenom další organismy téhož druhu, ale organismy lepší, schopnější, dokonalejší, které získávají půdu proti oněm méně schopným, zatlačují je a přistrkují blíž k smrti. Život už se smířil s mrtvolami; sám se živě podílí na jejich rozmnožování. Život se nejlépe zdokonaluje, když dokonalejší organismy ony méně dokonalé nejenom vytlačují, ale když je přímo požírají. Život se dělí na dvě větve, z nichž jedna žije jen proto (a za toho předpokladu), že požírá příslušníky té druhé.

76-82 život, smrt, slovo, svět řeči (slova)

760704-2

(82) (2) (Slatinice, 4. 7. 76 večer.)

Život vítězí nad smrtí také tím, že vítězí nad jiným, méně schopným, méně odolným životem, tj. tak, že přistrkuje smrti blíž a přímo do náruče smrti jiný život, jež obětuje, aby se před smrtí zachránil sám. Ale situace se radikálně mění ve chvíli, kdy určitá vyšší forma života vykračuje ze své biologické omezenosti a vstupuje do světa, jehož struktura a vůbec celá povaha je jiná, ta je v napětí a přímo rozporu se světem animality, se světem biologického života, totiž do světa duševního, duchovního, do světa řeči a těch nepředmětných skutečností, jež k němu (k životu super-biologické-

mu) promlouvají skrze řeč a jež jej prostřednictvím řeči oslovují. Biologická úroveň života se totiž vyznačuje jedním základním a charakteristickým rysem, totiž že všechny úspěšné pokusy o vyšší organizaci a kvalitnější vztah k osvětí musí být nějak geneticky zakódovány, aby mohly být předány dalším jedincům pokud možno beze ztrát. Individuální životní osudy nestojí nikdy na předním místě, ba docela naopak jsou zanedbatelné a pomínutelné; mají význam pouhého experimentu, pouhé zkoušky, v níž se má osvědčit (nebo naopak selhat) určitá genetická struktura, resp. kombinace; pokud se neosvědčí, organismus hyne a genetická informace zaniká s ním, kdežto pokud se osvědčí, organismus vítězí, překonává překážky, přežívá, může mít potomky a může tak nejenom zachovat, ale zmnohónásobit genetickou informaci, která se takto osvědčila.

Tam však, kde živé bytosti opouštějí rovinu pouhé vitality a vstupují do světa řeči, nabývají schopnosti jiným, novým způsobem komunikovat a zejména jiným, novým způsobem si předávat informace. (Proces v rudimentárních formách začíná ovšem už dříve cestou prosté mimeze, napodobení, ale to na tomto místě necháváme stranou.) Zatímco biologická cesta předávání informací je vázána na rozplozování, takže je nejúčinnější tam, kde jsou živé bytosti schopny mít mnoho potomků, kdežto na její účinnosti ubývá tam, kde počet potomků klesá – a to je právě na nejvyšších úrovních animálního života, cesta supra-biologického předávání informací je v zásadě otevřena všemi směry a je vázána pouze na znalost „jazyka“, tj. informačního kódu, jímž takové informace mohou a musí být předávány. Základním problémem se tu stává uvádění mláďat do tohoto zvláštního světa řeči, tj. vyvádění mláďat z jejich biologického osvětí a uvádění jich do nového světa významů, smyslu, sdělení, informací prostředkovaných slovem. Genetická informace si sice podržuje jistý význam, ale ten už téměř neroste, nezvyšuje se a relativně vůči významu „výchovy“ a „vzdělání“ vlastně stále slábne. Především tu přestává být funkční fyzická síla, která na prvním místě rozhodovala o úspěšném životě živého organismu, a na důležitosti nabývá síla a pronikavost myšlenky, duchovního přehledu, koncepce, nahlédnutí základních a rozhodujících skutečností.

Individuální život už je jenom účastí na pokladu všeobecně přístupným vědomostím a zkušenostím, individuum má svůj význam především určený společensky a nikoliv už biologicky; rozhodující je styl života, sdělitelný a šířitelný nikoliv už pouze omezenými prostředky genetickými, ale prostředky obecných komunikací, oslovením, vyprávěním, popisem postupů, výkladem stanoviska, interpretací souvislostí atd. Tak se důležitost individuálních úspěchů a úspěšných akcí hned transformuje z roviny indivi-

duální na široce společenskou a úspěch sám není už zdaleka ohrožen takovou měrou jako individuální život. Život znovu vítězí nad biologickou smrtí, protože dovede postavit „*monumentum aere pereunus*“, jak se chlubil kdysi velký Ovidius, a dovede prazvláštním způsobem založeným na epochálním vynálezu, vytvořit jakousi zásobárnu informací a především kulturních výtvorů všech druhů, k nimž za určitých vzdělanostních a výchovných předpokladů má přístup v podstatě každý. To však zároveň vede k jistým iluzím a falešným představám o podstatě duchovnosti a individuální vzdělanosti. K objasnění této okolnosti je ovšem zapotřebí podrobit bližšímu zkoumání povahu oněch zásob samotných i povahu oné zmíněné kulturní zásobárny.

76-83 čas, smysluplnost, život, trvání

760712-1

(83) (3) (SSaŽ, Dunaj, 12. 7. 76 odpol.)

Čas má značnou důležitost pro posuzování smysluplnosti a hodnoty určitých dějů a událostí, ale není to důležitost jednoduchá, lineární a přímá. Tak kupř. okolnost, že nějaká společenská struktura, nějaké zřízení, forma vlády, režim trvají dlouho, na jedné straně mluví o jisté stabilitě, které jest jistě dáti přednost před chaotickými změnami; na druhé straně však může takové dlouhé trvání znamenat zastaralost, zpátečnictví, přežití. Ale jsou případy, kdy dlouhé trvání přece jenom je argumentem jednoznačným. Je tomu tak v případě, že určité společenské nebo dokonce biologické struktury jsou problematizovány a deklarovány za nesmyslné či nicotné, ačkoliv trvají věky. Příkladem tu může být „názor“ (či spíše nálad), který považuje lidský život za bezvýznamný, nahodilý, libovolný, v každém smyslu jen zdánlivě smysluplný, avšak reálně postrádající jakéhokoliv smyslu a zejména kosmického významu. Tento „názor“ je nedomyšlený a po domyšlení neudržitelný. Absurdita podobných závěrů se vyjeví právě v konfrontaci s obrovským údobím takových 3,5 až 4 miliard let, po něž trvá nepřetržitý tok života. Tak dlouhé trvání nepřipouští podobné řešení otázky po smyslu (kosmickém smyslu) života. Platí to také o známém Jeansově výroku z knihy Tajemný vesmír, který prohlašuje život za plíseň na jednom vesmírném prášku, totiž právě na Zemi. Snad bychom si podobnou myšlenku mohli připustit v případě, že by tato „plíseň“ jen přežívala a že by tedy prokázala pouze obdivuhodnou vytrvalost a schopnost přežití. Ale tak tomu přinejmenším v našem případě pozemského života není. Život není pouze nahodilým vybočením z entropického spádu všeho dění, jež by mimořádně dlouho bylo schopno odolávat času, nýbrž je dynamickou „odchylkou“, která se stále zvětšuje, prohlubuje, která

se stává stále nepravděpodobnější, tj. která se ustavičně zdokonaluje ve své „odchýlenosti“, která svou „vzpříčenost“ proti obecnému entropickému proudu nejen zachovává, ale intenzifikuje. To už nemůže být náhoda, ale je to významná skutečnost, která vrhá ostré světlo na svět, na celek skutečnosti, tj. má kosmologickou důležitost, má kosmický význam.

Smysluplnost, doložená tak dlouhým trváním (a rozvojem) života na zemi, je jen podtržena a „znásobena“ oním maximálně nepravděpodobným světodějným překonáním několika bariér (Teilhard mluví o kritických bodech; mohli bychom také mluvit o „prazích“ apod.) jako je přechod od jednobuněčných k mnohobuněčným organismům, přechod od humorální organizace (v podstatě chemické) k nervovému systému, vytvoření cerebrálního centra, přechod od nervových (a humorálních) automatismů k duševnímu životu a k reflexi apod. Je to zvláštní případ smyslu, o němž nabýváme jakési „přímé“ zkušenosti, aniž bychom jej obsahově chápali, tj. aniž bychom jej dovedli myšlenkově uchopit, vyjádřit, vyslovit. Takových případů je ovšem mnoho; lidé odjakživa hledali smysl ve „znameních“, tj. ve zvláštních událostech a útvarech, jež jako by odkazovaly, poukazovaly k našemu životu a k jeho událostem. Lidé vždycky hádali z hvězd, z letu ptáků, z vnitřností zvířat, z karet, z ruky atd. atd. Ono hledání smyslu je čímsi podmiňujícím, udržujícím a stimulujícím život. Život jako cosi fundamentálně smysluplného nemůže žít uprostřed absence smyslu, uprostřed vakua co do smysluplnosti. Čím je život komplikovanější a vyšší co do úrovně, tím méně je schopen existovat bez smysluplného osvětlení. A lidský život, nadaný schopností myšlení (řeči) a reflexe, se nemůže obejít bez ustavičného dotazování po smyslu. Pesimistický či vlastně depresivní až nihilistický „názor“ (či spíše nálada), který popírá ontickou povahu smyslu a smysluplnosti, je možný jen jako popření vlastního základu. To je významné: řeč lze popřít pouze tak, že mluvíme, promlouváme – a to lze jen v řeči a na základě řeči. A smysl lze popřít jen promlouváním v řeči, která je smysluplná a ve smyslu zakotvená. Takové popření však je právě absurdní, neplatné a zejména bez ontického, ba i ontologického, a tedy i kosmického a kosmologického dosahu.

76-84 pacifismus, pravda, vnitřní přesvědčivost, mír, boj, násilí

760809-1

(84) (4) (SSaŽ, Dunaj, 9. 8. 76 dopl.)

Principiální pacifismus je nesprávný a neudržitelný, protože z míru a nenásilí činí princip. Ve skutečnosti představuje za určitých okolností boj, zápas, válka, povstání či revoluce krajní prostředek, který je legitimní, selže-li všechno ostatní a je-li daný stav nesnesitelný. Orientace na mír a

nenásilí je obvykle správná a může být zdůvodněna; není však sama posledním důvodem a argumentem. Mír a násilí nejsou primární, nýbrž až sekundární hodnotou. Jsou situace, v nichž pacifismus degeneruje na defetismus, zbabělost a otrockou mentalitu. Na agresi a hrubé násilí nelze obvykle (nýbrž jen výjimečně) odpovědět mírně a mírumilovně, nýbrž je třeba se bránit a zejména bránit ty slabší a slabé, kteří jsou první na ráně. Jestliže v takovém případě odmítneme bojovat, pak to musí být řádně zdůvodněno; poukaz na mír a pacifismus tu pak není dostatečným důvodem, nýbrž musí být pro ten případ, pro tu kterou situaci vždy znovu zdůvodňován jako konkrétní praktický postoj; jako teoretické, zásadní stanovisko je nezdůvodněný a nezdůvodnitelný, je slabý a slabošský.

Může ovšem existovat, jak právě řečeno, skutečný, závažný důvod, proč v určité situaci, za určitých okolností nelze beze škody nejvážnější na násilí odpovědět jiným násilím. Ale škoda, o kterou v takovém případě jde, není především a základně škodou na životě nebo na pozemských statcích a hodnotách. Život a jeho zachování není a nemůže být posledním argumentem. To by se pak velmi snadno svezlo až k životnímu pohodlí jako hodnotě (i když by nešlo o pohodlí moje, nýbrž těch druhých). Ale jsou „hodnoty“, které „za škody stojí“, které stojí za to, obětovat jim leccos cenného a důležitého, ba sám život. A jsou to hodnoty, které se ničí, nebo korumpují a pokřivují, když se o ně a za ně zápasí či bojuje nesprávnými prostředky. V tom je obrana přípustnější a legitimnější než útok, že odporuje násilí; jakmile však přeroste v zápas o hodnoty pozitivní, dostává se na scestí, protože propadne iluzi, že zápas o pravdu, spravedlnost, lepší život (ve smyslu hlouběji zakotveného života), za právo či práva (sebevíc „pravá“ a „oprávněná“) lze vést týmiž prostředky, jimiž bývají tyto základní hodnoty ohrožovány a ničeny. Ale tak tomu není. Pravda, podporovaná násilím a mocenským bojem, je ohrožována ve své podstatě, ohýbána, lámána a ničena. Správně formuloval Rádl myšlenku, že pravda, vnucovaná životu násilím, se stává lží. Násilná obrana je zdůvodněna jako odpor proti vnějšímu násilnému ohrožení, proti útoku zvenčí; ale nikdy nesmí být zaměňována za svatý zápas, v němž (naše) násilí „má“ pravdu a spravedlnost atd. na své straně. Proti nespravedlnosti, bezpráví, donucujícímu násilí lze obvykle odpovídat zase jen silou a násilím; ale cílem obranného násilí smí být jen obnovení násilím **narušeného** stavu, kdy se pravda může ukazovat v převaze vnitřní, v myšlenkové a životní přesvědčivosti, kdy nás pravda může oslovovat, nepřekřikována a nezahlušována třeskem zbraní ani rykem ozbrojeného boje.

A to je vlastní místo a také základ oprávnění pacifismu. Mír je žádoucí, aby bylo slyšet pravdu, ne abychom se o pravdě dohodli na základě něja-

kého kompromisu. Mír a nenásilnost není cílem, nýbrž prostředkem. Má-li zvítězit spravedlnost, právo a dokonce pravda, musí každý násilný boj utichnout. Ovšemže platí, že *inter arma silent musae*, ale především to platí o pravdě; ne, že by snad nepromlouvala a že by nás neoslovovala, ale my ji prostě v zápalu a vřavě boje neslyšíme. V násilném boji prosazujeme především sami sebe a svá stanoviska (a zájmy). Ale pravdu uslyší jenom ten, kdo se dovede sám sebe a svých stanovisek (i zájmů) vzdát a otevřít se pravdě, i když se okamžitě někdy zdá odporovat jeho zájmům a dokonce i způsobu jeho života a jeho nejzákladnější životní orientaci. A něco takového je možné jen tam, kde boje utichly. Násilný boj je dovolen a oprávněn tam, kde na mne někdo násilně útočí a tlačí; ale tam, kde přestává jít v zápase o zájmy (nebo kde alespoň nestojí na prvním místě) a kde se fronty odlišují ideově, názorově, životní orientací a životním stylem, tam je násilí a násilný zápas třeba ukončit a je nutno si zvolit jinou rovinu, na níž se správnost, oprávněnost a pravdivost – anebo také nesprávnost, nelegitimnost a nepravdivost – našeho stanoviska a názoru a životního zaměření může ukázat případněji. Násilí musí končit tam, kde přestává sloužit a začíná vládnout: za pravdu a její vítězství je nutno bojovat, dokonce i násilím, pokud je násilím ohrožována (tj. pokud jsou násilně ohrožováni ti, kteří se jí dovolávají), ale ve skutečnosti pravda nikdy nevítězí na základě moci a násilí, nýbrž zůstává vůči každé násilné moci v opozici nebo alespoň v odstupu.

76-85 násilí, moc, svoboda, zápas duchovní, pacifismus „křesťanský“, krize

760809-2

(85) (5) (SSaŽ, Dunaj, 9. 8. 76 odpol.)

Je však třeba dodat ještě jednu důležitou věc. Má-li násilí vyklidit pole tam, kde jde o pravdu a právo a spravedlnost, pak tu musí být instance, která zachování nenásilného řešení sporů o pravdu a právo umožní a garantuje. A tato instance musí být vybavena mocí, aby mohla případné narušitele „míru“ pacifikovat. Tato věc má základní důležitost pro všechny politické úvahy. Jde o to, že každá moc má tendenci nejen bránit násilným pokusům o sebeprosazení a obhájení nelegitimních zájmů, ale napomáhat k „vítězství“ tomu, co považuje (resp. co její držitel a správce považuje) za právo a za pravdu. Ale moc (tj. centrální moc) je funkční jen do té doby, dokud zajišťuje svobodné střetnutí názorů, idejí a životních stylů či orientací; jakmile se začne vměšovat do ideového, myšlenkového apod. zápasu, vítězství pravdy a spravedlnosti přinejmenším ztěžuje a problematizuje, někdy dokonce znemožňuje.

A tak stojíme před problémem základní důležitosti, totiž před problémem, jak dostatečnou kumulací a soustředěním moci zabezpečit volnou arénu duchovních zápasů, a pak zároveň uchránit tuto arénu před intervencí takto kumulované a soustředěné moci. Zatímco nelegitimní mocenský, resp. násilný útok či intervence mohou být likvidovány či vyrovnány zásahem centrální moci, intervence centrální moci už nemůže být kontrolována mocensky. V demokratických tradicích byla vypracována jakási technika politické kontroly ústřední moci, založena na tzv. rozdělení moci ústavo- a zákonodárné od moci výkonné (vládní), od nichž je dále ještě oddělena moc soudní. Ale tato technika sama o sobě nemůže být dostatečná, neboť se může stát pouhým rituálem, zakrývajícím skutečné nezákonnosti a nespravedlnosti. Rozhodující je osobní odpovědná angažovanost jednotlivých občanů a jejich svobodných sdružení (neboť izolovaný jednatel nemá proti mašinérii moderní státní moci žádnou šanci). Ale právě v této věci zůstává pacifismus nejčastěji velmi nejasný a také nepraktický.

To platí do značné míry i o tzv. křesťanském pacifismu, který ovšem není principiální ani radikální (pokud se může právem nazývat křesťanským). Ježíšova slova, že nepřinesl pokoj, ale meč, nebo jeho výzva učedníkům večer před zatčením, aby si opatřili meče, jsou dostatečným dokladem toho, že mír a nenásilnost v křesťanské tradici nejsou principem či kategorickým imperativem. Ovšem vědomí, že se násilím nic nevyřídí, bylo v původním povědomí křesťanů vždy přítomno, a i když pak v průběhu dějin lze uvést mnoho případů, kde věci měly být vyřešeny (a někdy i byly „vyřešeny“) násilně, je dodnes jasné, že násilí není legitimním prostředkem v onom „království, které není z tohoto světa“. Nicméně otázka vztahu k moci a ke kontrole moci nebyla nikdy přesně a věcně postavena, tím méně řešena na křesťanských základech.

Řešení však je možné, jestliže si dobře uvědomíme jak strukturu moci a mocenských opatření, tak způsob, jak moc vyrůstá v centrální sílu a jak je závislá na respektu lidí, na uznání, na souhlasu, na obecném konsenzu. Není pochyb o tom, že jednou etablovaná hybridní moc je běžně a za běžných podmínek nevyvratitelná. Podmínkou jejího vyvrácení a pádu je nějaké ohrožení, nějaká krize či katastrofa, ať už vnější nebo vnitřní. Moc musí fungovat, aby zůstala opravdu svrchovanou, centrální mocí. A právě k tomuto jejímu fungování je zapotřebí, aby byla víc než integrovaným, centralizovaným násilím. Tam, kde na pouhé násilí poklesne, začíná její konec. Ale kde je její fungování založeno na nějakém (byť sebezvrácenějším) řádu, na nějakých organizačních základech a zásadách, může být taková organizační struktura ohrožena buď útokem zvenčí, nebo nějakou kalamitou zevnitř. A v takové době krize ob stojí jen společnost, v níž

většina občanů je upřímně loajální. Jinak to je pouze příležitost ke vzpouře, k povstání.

76-86 život, odchylka, stereotyp, duchovní život, nepředmětné zafixování (základ)

760812-1

(86) (6) (SSaŽ – Dunaj, 12. 8. 76 dopoledne.)

Život se drasticky pojišťuje proti „revolučním“ (radikálním) změnám: organismus, který silněji vybočí z řady, je obětován, neboť zahyne. Dodržování určitých „principů“ a „zásad“ je nezbytné, má-li organismus obstát. Tu a tam se vyskytne ovšem také výjimka, když organismus poměrně radikální změnou (obvykle však nikoliv náhlou, i když ani to nelze zcela vyloučit) dosáhne výrazného zlepšení své organizace a akceschopnosti (tj. životaschopnosti) a získá náskok a výhodu před organismy, jež touto změnou neprošly. Nicméně výsledek takové změny je opět pojištěn proti dalším radikálním změnám stejným způsobem jako starý druh organismů (ještě před změnou). Až na výjimky, které v tomto smyslu skutečně „potvrzují pravidlo“, je každé provinění vůči pravidlu, vůči normě trestáno zánikem (rozumí se předčasným zánikem). V dlouhodobé perspektivě mají sice větší šance odchylky než stereotypy, ale je to vykoupeno obrovskými oběťmi, neboť jenom nepatrná část nesmírného počtu odchylek se vskutku uplatní, kdežto stereotyp neselhává v normální situaci nikdy (je ohrožen jako takový pouze katastrofálními proměnami situace).

Duševní a duchovní život, tj. dějinná rovina života jsou strukturovány a zařízeny zcela jinak. I když zásady mytického života jsou věrným napodobením základních principů životních (v biologickém smyslu), podstatné odchylky dovolují, aby byl mythus posléze překonán a aby navazování na dosavadní praxi bylo rovnocenným partnerem opouštění minulosti vstříc novému, vstříc budoucnosti. Život, tj. živý organismus je tím, čím je, na základě minulosti, kterou ve zkrácené a stylizované podobě nosí s sebou a přímo v sobě jako danost (totiž v souboru genetických informací). Naproti tomu duchovní život (tj. jedinec, osobnost) je tím, čím je, na základě minulosti, která není jeho vnitřní daností, nýbrž která se vnitřním základem jeho života a jeho jednání teprve musí stát. Nahodilost zprostředkování této minulosti a navázání na ni je do velké míry zanedbatelná tam, kde jde o svrchovaně tvořivý život a tím o svrchovaně tvořivé, tvůrčí navázání. Ukažme si to na příkladě. Máme-li dostatečně velikou filosofickou nebo také kupř. matematickou atpod. zkušenost a potřebné vědomosti i talent, pak nám velmi často stačí jen náznak, jen stěžejní myšlenka či nápad – a celou knihu si jsme schopni „domyslet“ sami. Předpokladem ovšem je, že

myslitel nebo matematik či vědec byli dostatečně konsekventní, tj. že jejich myšlení nebylo nahodilé, nýbrž jenom jakousi reprodukcí, pouhým zesílením struktury, která není jejich soukromá, vlastní, osobní, nýbrž má nadosobní charakter. Duchovní život nemá daný základ, nýbrž základ „nedaný“, nepředmětný, základ niterný, vnitřní; nicméně to vůbec neznamená posun k subjektivitě ve smyslu subjektivní omezenosti či dokonce libovůle. Duchovně lze žít pouze z určitých „norem“ či struktur toho co „může být“ či spíše ještě (jak Rádl říká) co „má být“.

Vzniká ovšem otázka, zda i biologický život není zakotven v posledu takto nepředmětně a zda onen „základ“, který je dán (geneticky), není pouhým zprostředkováním, prostředkem, „nástrojem“. Tak by se jen potvrdilo, že základ biologického života (tj. v posledu každého života) je duchovní, že nespočívá jen v nějakém genetickém **kodu**, nýbrž ve skutečnosti, která nemůže být do **kodu** definitivně převedena a v něm zachycena. – A někde ve vzdáleném pozadí se počíná rýsovat otázka, zda takový v posledu nepředmětný „základ“ nemá veškeré dění světové, tj. zda kupř. astrofyzikální (atd.) děje nemají také „smysl“, který přesahuje možnosti matematického zachycení a vyjádření (tedy nikoliv tak, že tento smysl je dán onou matematickou postizitelností, jak tvrdí Jeans).

76-87 život, život věčný, svět řeči (slova), personálnost, řád života 760812-2

(87) (7) (12. 8. 76, SSaŽ – Dunaj, odpoledne.)

Jestliže život se od počátku spravuje určitým řádem, který (přes rozmanité obměny a varianty ve výstavbě živých organismů) je respektován po obrovskou dobu 3½–4 miliard let, je zřejmé, že právě zakotvenost v tomto řádu je oporou a zárukou věkovitého trvání života navzdory smrtelnosti jednotlivých organismů. Již na této úrovni má tedy výraz „věčný život“ jakýsi elementární význam. Nicméně k plnému rozvinutí smyslu tohoto výrazu je zapotřebí postoupit na roviny vyšší. Na této biologické rovině totiž je život v tom nejvyšším (či nejhlubším) smyslu stále ještě vázán na přímé biologické vazby, tj. na nepřerušenou genetickou posloupnost. Ale tam, kde se živá bytost (samozřejmě za určitých také biologických předpokladů) stává obyvatelkou nového světa, totiž světa řeči, slova, myšlenky, světa logu, tam je už možno dosáhnout kontaktu s druhou podobnou bytostí a tím i navázání na to, co ona podniká, bez prostřednictví biologického základu, ba dokonce tak, že bytost, na jejíž „práci“ se navazuje, už vůbec nemusí biologicky **(žít) být naživu**. A pak ovšem lze říci, že její dílo, její aktivita, její úsilí je živé i po její smrti, jen jestliže se ho chopí jiná bytost a jestliže v něm pokračuje. Život pak v pravém smyslu není ve vitálních (bi-

ologických) procesech, nýbrž v živé tradici, která udržuje kontakt s nejstarší minulostí, ale nefixuje se na ni, nýbrž postupuje zároveň stále kupředu.

Ovšem rozhodující předěl začíná teprve nyní. Život nemůže být nehlouběji založen něčím, co je samo fixní a neměnné, nýbrž musí být zakotven v čemsi živoucím a pohyblivém. Proto „život věčný“ nemůže být ztotožněn nejenom s vitálními procesy biologické povahy, ale ani s dějinnými způsoby navazování na starší tradice a jejich ožívování a proměňování. Život pak v podstatě spočívá v jakémisi „podílu“ na „životní bázi“, která sama je živá, ba která je na prvním místě a podstatně, bytostně živoucí; a tu pak lze označit jako „život věčný“. Potom i pouhá biologická vrstva by byla také zakotvena v tomto životě po výtce. Zatímco tedy biologický (i dějinný) život je vždycky také předmětný, základ života, životní „báze“, „život věčný“ je (resp. by byl, by musel být) ryze nepředmětný. A tak vzniká otázka, jak je možno myslet život, který by byl ryzí nepředmětností; a jak je možno myslet nepředmětnou skutečnost, která by byla živá, živoucí. Zdá se, že v tomto položení otázky by se mohla skrývat cesta k nejpodstatnějším problémům tzv. nepředmětného „světa“.

Není pochyb o tom, že za takových okolností musí být pojem života a živého, živoucího revidován a znovu promyšlen. Vzpomínám na jistou analogii s pojmem personality. Nepředmětná skutečnost je pro lidskou bytost výzvou, a to osobní výzvou. A přece je těžko možno předpokládat, že sama nepředmětná skutečnost (např. oslovující pravda) má sama personální, osobní charakter. A pakliže něco takového přece jenom chceme tvrdit, je zřejmé, že musíme revidovat a pozměnit dosavad obvyklý pojem personálního, osobního. Právě proto, že nejde o předmětnou, nýbrž naopak nepředmětnou skutečnost, musíme se vyvarovat úsudků a výroků, které k ní míří a míní ji předmětně. Nesmíme proto prohlašovat, že např. pravda má osobní, personální charakter, nýbrž pouze tolik, že oslovuje a angažuje lidskou bytost v její osobní, personální podstatě. A právě tak nelze prohlásit, že pravda je živá, živoucí, nýbrž pouze tolik, že vyvolává v „život“ živoucí odezvu do té doby neživé hmoty (nebo už sice živé, ale v odezvě svou živoucnost prohlubující) a že zve a angažuje živé bytosti k prohlubování jejich základu, v němž jsou živě (jakožto živé) zakotveny.

Zdá se tedy, že onen „řád“, v němž je život od počátku zakotven, je výhradně nepředmětného charakteru a že tedy není ničím jednou provždy daným, hotovým a tedy neměnným, jak si to kupř. představoval Platon. Způsob životní organizace a života vůbec je odpovědí na nepředmětnou výzvu; odlišnost biologické roviny života od roviny dějinné nebo personální apod. je dán rozdílem odpovědí, nikoliv rozdílem výzev a tedy ne-

předmětných skutečností. Z toho důvodu se zdá být legitimní předpokládat, že je to v posledu jedna a táž pravda, která „oslovuje“, resp. vyzývá k reakci, k odpovědi jak na úrovni předživého, tak na úrovni biologicky živého i na úrovni osobní (personální), dějinné i společenské, a že je to také táž pravda, která garantuje integritu, sjednocenost všech typů a úrovní.

Předána obálka (Slatinice – chyběl další sešit).